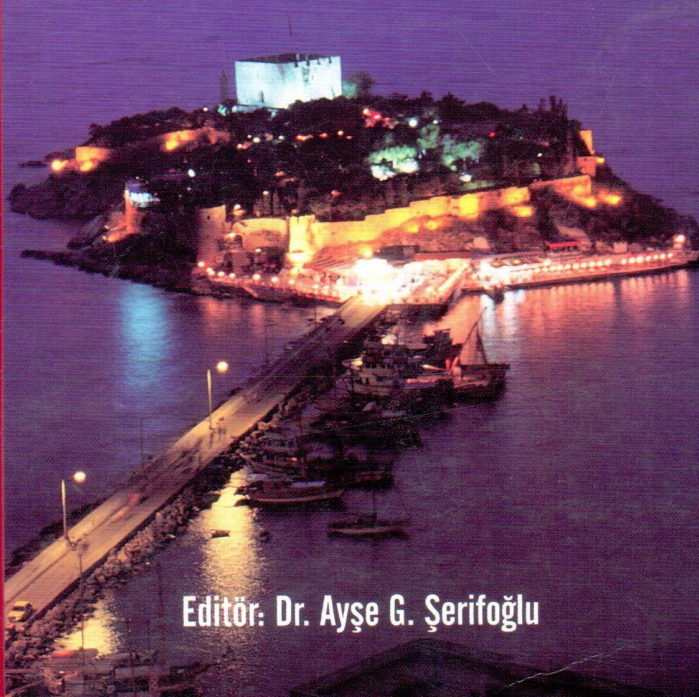

GEÇMİŞTEN GELECEĞE KUŞADASI

23 - 26 Şubat 2000
SEMPOZYUM
Pine Bay Holiday Resort

Kuşadası

Editör: Dr. Ayşe G. Şerifoğlu

Aşırı Yapılaşmanın Yeşil Alanlar Üzerindeki Etkilerinin Kuşadası Örneğinde İrdelenmesi

Doç. Dr. Tanay BİRİŞÇİ YILDIRIM

Arş. Gör. Çiğdem KAPTAN

Arş. Gör. Sevilay ÇAKMAK

E.Ü. Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 35100, Bornova-İZMİR

ÖZET

Kuşadası özellikle doğal, tarihi zenginlikleri, elverişli iklimi ile turizm sanayinin yoğun kullanım alanıdır. Yeşil alanlar sahip oldukları fonksiyonlar nedeni ile şehirselleşme içinde varolması ve sürekliliğin sağlanması gereken alanlardır. Hızlı nüfus artışının beraberinde getirdiği konut sıkıntısı ve azalan yeşil alanlar Kuşadası'nın başta gelen sorunudur. Bu çalışmada mevcut ve potansiyel yeşil alan sorunları birlikte belirlenmiştir. Sonuç olarak, Kuşadası'nda olumsuz özellik taşıyan dengesiz ekosistemlerin oluşmasını önlemek için fiziksel planlama önlemleri alınmalıdır.

SUMMARY

It's natural and historical resources with its suitable climate makes Kuşadası a capital intensive regions for tourism industry. Green areas have to be generated and survived in an urban area related to their functions. The speedy increasing the population, which leads to the housing problem and the decreasing of green areas are the main problems of Kuşadası. The existing and potential green areas and their problems were determined in this research.

As a result, the physical planning can be made for Kuşadası to disappear the negative ecosystems.

1. GİRİŞ

"Kentler içinde yaşayanlara güven ve mutluluk verecek şekilde düzenlenmelidir" diyen Aristoteles'den günümüze dek devamlı bir şekilde gelişen kentlerin bir çoğu, insan yaşamı açısından oldukça olumsuz ve çözümü çok güç çevre sorunları ile baş başadır (3). Kentlerde arzulan kaliteli yaşam belli özellikleri içermelidir. Eğitim, iş, barınma, ulaşım gibi sosyal ve kültürel hizmetlerin yanında günümüzde sağlıklı çevre şartları da kent yaşamı için olmazsa olmaz unsurlardan biri haline gelmiştir.

İnsanların mutluluğu için yeşil alanların önemi konusunda yapılan çeşitli çalışmalara göre, hızlı seyreden araçlar, parlayan neon lambaları ve göz alıcı renkleri ile kent yaşamı insanda sürekli gerilime neden olmaktadır. Yeşil alanlara gitmek insanları rahatlatmakta ve aktivitesini arttırmaktadır. Diğer bir anlatımla günlük yaşamın sıkıcı, disiplinli, tek düze ve çoğu kez hareketsiz geçen yoğunluğundan sonra, insan sevdiği, hoşlandığı

diğer bir aktiviteyi yeşil alanlarda yaparak psikolojik olarak rahatlamakta, canlılık ve güç kazanmakta, yaşamını keyifli ve verimli bir şekilde sokmaktadır (8). İnsan hayatına olumlu katkıları tartışılmaz olan uygun çevre, görsel zenginliği olan ve özellikleri açısından belli sınırların ötesine geçebilmiş bir kent planı ile yaratılabilir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmada Kuşadası kent merkezindeki yeşil alanların durumu ele alınmıştır. Kuşadası Belediyesi'nden alınan imar planlarından (1/2000), Kuşadası Ticaret Odası ve İlçe Turizm Müdürlüğü verilerinden yararlanılmıştır. Ayrıca yerinde gerçekleştirilen gözlemler ve fotoğraf çekimleri yapılmıştır.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. Kuşadası Kenti Özellikleri

Kuşadası, Türkiye'nin batısında Ege Bölgesi'nin Ege Bölümü olarak adlandırılan kesiminde, Ege

Denizi kıyı şeridinde Kuşadası Körfezi sahilinde yer almaktadır. Kenti; doğu ve güneydoğuda Aydın ilinin Söke ilçesi, güneybatı ve batıda Ege Denizi, kuzeyde İzmir ilinin Selçuk ilçesi, kuzeydoğuda da Aydın ilinin Germencik ilçesi çevirir. Yükseklikleri fazla olmayan Bülbül Dağı (359m), Davutdağ (446m), Maden Dağı (640m) ile çevrilmiştir. Merkezden başka bir bucağı ve dokuz köyü vardır. Yüzölçümü 264 km²'dir (4).

Kuşadası'nda yılın en az dört ayında ortalama sıcaklık 20 °C'nin üstündedir. İnsanın kendini rahat hissettiği sıcaklık değeri 17-24 °C arasındadır. Bu değerler Kuşadası'nda 158 günlük bir dönemi kapsar. Bu miktar, yılın %43.3'üne

karşılık gelmektedir. Aynı şekilde günlük yağış verileri incelendiğinde Kuşadası'nda yılın yaklaşık yarısının kurak geçtiği görülür. Bütün bunlara göre Kuşadası ikliminin Akdeniz mikroklima sınırları içinde olduğu söylenebilir. Bu durumun turizme katkısı yadsınamayacak ölçüdedir.

İlçenin vejetasyonu ile ilgili en geniş çalışma, USLU (1985) tarafından yayınlanmıştır. Bu yörede 105 familyaya ait 453 cins içinde dağılmış 870 çiçekli bitki toplamıştır. Araştırmacıya göre, yörenin kumsal kesiminde *Sporobolus pungens* - *Eymus farctus* ve *Ammohila arena* subon orundinaceae birliklerinin yayılış gösterdiği ve bu birlikleri izleyen frigenelerde, *Sarcopoterium spinosum* ve *Erica manipoliflora* bitki birlikleri bulunmaktadır. Makilerde ise

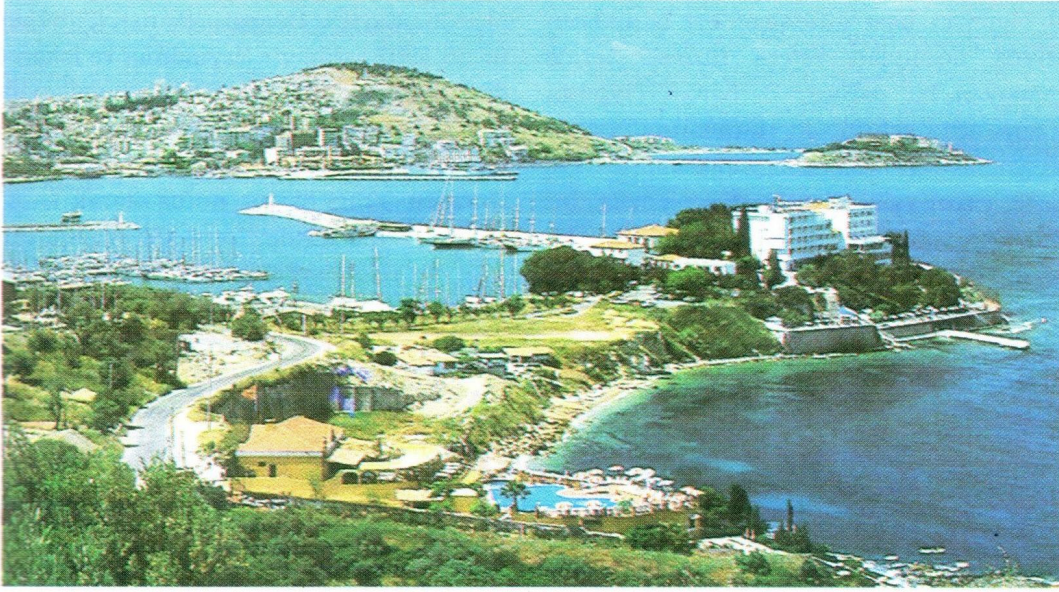
genellikle *Juniperus phoenicea*, *Arbutus andrachne*, *Ceratonia siliqua*, *Pistacia lentiscus*, *Quercus ilex* ve *Quercus coccifera* birliklerinin bulunduğu saptanmıştır. Orman vejetasyonu ise, *Cupressus sempervirens*, *Castanea sativa*, *Pinus brutia*, *Pinus nigra* ssp *pallaciana* birliklerinden oluşmaktadır. Ancak bu birlikler aşırı tahribattan dolayı Kuşadası merkezine yakın alanlardan daha çok Milli Park çevresinde yer almaktadır (4).

Kuşadası yakın zamana kadar hem kırsal hem de kentsel yapıya sahip bir kent özelliği göstermekteydi. 1960'lı yıllara kadar bu ikili yapı sürmüştü ancak kentin taşıdığı tarihi, kültürel ve coğrafi özellikler kısa sürede keşfedilmiş ve Kuşadası, turizmin en gözde merkezlerinden biri olmuştur. Turizmin getirdiği ekonomik canlılık hızlı nüfus artışına sebep olmuştur. Tarım ve balıkçılıktan para kazanan halk, bu sektörü daha cazip bulmuş ve tüm olanaklarını bu yönde kullanmaya başlamıştır. Bu yıllarda Kuşadası nüfusunda ciddi değişiklikler olmuştur.

1970 Yılında 10.186 olan Kuşadası nüfusu Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre 1990 yılında 43.636 olmuştur. Aynı yıl yaz aylarında nüfus; Kuşadası Ticaret Odası'ndan alınan verilere göre 463.000 kişidir. 1997 yılında son sayım sonuçlarına göre Kuşadası nüfusu, sayımın yapıldığı tarih olan 30.11.1997'de 54.502'dir. Bu sayı yaz aylarında yine Kuşadası Ticaret Odası'ndan alınan verilere göre 795.000 kişiye ulaşmaktadır. Bu veri-

Resim 1. Kuşadası kenti genel görünüş (2)

Resim 2. Kuşadası Kenti Kuzeyden Genel Görünüşü (2)

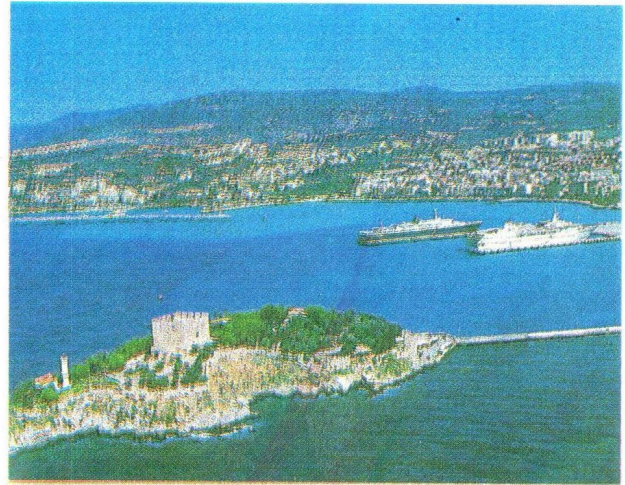
lenilen de anlaşılacağı üzere Kuşadası var olan kapasitesinin çok üzerinde bir nüfusu taşımaya başlamıştır.

Kuşadası'nın turizmle beraber canlanan ve standartların çok üzerinde getiri sağlayan ekonomisi aynı zamanda büyük şehirlere göçü durdurmuş, kırsal çevreden ve hatta Türkiye'nin diğer bölgelerinden kente yoğun göçe de sebep olmuştur. Ayrıca kente bunun haricinde sadece yaz aylarında çalışmaya gelen insan sayısı da nüfusu oldukça arttırmaktadır.

3.2. Kuşadası Kentinde Mevcut ve Potansiyel Yeşil Alanlar

Kuşadası'na yerleşim açısından özelliğini veren Camikebir ve Dağ mahalleleridir. Düzayak olan Camikebir Mahallesi, dolaşım kolaylığının ve merkeze daha yakın olmasının neticesinde, Kuşadası'nda 1985'den sonra yaşanan hızlı kentleşme sürecinin getirdiği, kentsel fonksiyonlardaki değişimlerden çok yoğun olarak etkilenmiştir. Aynı olay Dağ ve Camescit mahallelerinin merkeze yakın olan kesimlerinde de görülmüştür. Dağ Mahallesi'nin merkezleşen kısmı hariç iç kesimleri ve diğer mahallelerin büyük bölümü fazlaca işlevsel değere uğramamış ve konut alanı olarak kalmıştır. Fakat bu kesimde de konaklama fonksiyonlarına dönüşme yönünden büyük baskı yaşanmaktadır. Bu Camikebir ve Dağ mahalleleri ile deniz arasında

son yıllarda yapılan yapılar, yöresel özelliklerini yitirmiş tamamen turistik görünümündedirler (4). Kentin sahil bandındaki bu yapılaşma, otel, motel, pansiyon, kafe, lokanta ve yine turizm amaçlı başka binalardan oluşmaktadır. Özellikle kentin en göz alıcı kesimi olan sahilde böyle bir düzensizliğin olması şehre ilk girişte rahatsızlık vermekte ve merkeze doğru gidildikçe karmaşıklık artmaktadır (Şekil 3). Atatürk Bulvarı olarak isimlendirilen bu sahil yolunda yeterli ölçüde yeşil alan bulunmamakla beraber, var olan bölümler için de ciddi düzenlemelerin olmadığı ve bu az miktarda yeşil alanların, binaların düzensizliği arasında kaybolup gittiği göze çarpmaktadır.

Resim 3. Kuşadası kentinin güney-batıdan genel görünüşü (2).

Atatürk Bulvarı üzerinde bulunan Kasım Yaman Parkı (Şekil 4) ise işlevini yerine getirmesi pek mümkün olmayan bazı düzenlemeleri barındıran ve büyüklük açısından yeterli hizmeti veremeyen bir parktır. Barbaros Hayrettin Bulvarı boyunca şehrin iç taraflarına doğru gidildikçe yoğun ve karmaşık yapılaşma devam etmekte ve yaya yolu olarak düzenlenmiş bu bölümde özellikle yaz aylarında oluşan kalabalık nüfusun isteklerini karşılayabilecek bir yeşil alan düzenlemesi bulunmamaktadır. Buna ek olarak Belediye Binası çevresindeki Uğur Mumcu ve Basın Şehitleri Parkı (Şekil 5) da yine büyüklük açısından yetersiz kalmaktadır.

Resim 4. Kuşadası Kasım Yaman Parkı (2)

Resim 5. Kuşadası Uğur Mumcu ve Basın Şehitleri Parkı (Orijinal)

12.03.1990 tarihinde Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Turizm Bakanlığı tarafından onaylanan 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı (7251 hektar) ve 07.06.1991 tarihinde Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Turizm Bakanlığı tarafından onaylanan 1/5.000 ölçekli Nazım Planı (7251 hektar)'nda tüm Kuşadası için öngörülen yeşil alan miktarı 550 hektardır. Önerilen nüfus doyma nüfus olarak kabul edilmiş olup 351.455 kişidir. Yani kişi başına düşen yeşil alan ve rekreasyonel alan miktarı $15,65m^2$ 'dir. Ancak 1994 yılından sonraki geçen süre içinde bu alanın yaklaşık 40 hektarının yapılaşmaya açıldığı ve bunun 69.243 kişilik ek nüfus getirdiği ortaya çıkmıştır (7). Sonuç olarak, yeni yeşil alanlar ilave edilmezken, mevcut alanların bir kısmı yapılaşmaya açılarak kişi başına düşen yeşil alan ve rekreasyon alanı miktarı da % 12'ye düşmüştür.

1998 yılı son 1/2000 ölçekli imar planları üzerinde tarafımızdan yapılan ölçümlere göre, Kuşadası kent merkezinde park adı altında yaklaşık $381.100 m^2$, çocuk oyun alanı adı altında yaklaşık $96.268 m^2$, rekreasyon alanı adı altında yaklaşık $44.600 m^2$ olmak üzere toplam yaklaşık $521.968 m^2$ yeşil alan vardır. Kuşadası nüfusunun yaz aylarında Ticaret Odası verilerine göre 800.000'e ulaştığı ve söz konusu alanın kentin en kalabalık bölümü olduğu düşünülürse kişi başına yaklaşık $0,6 m^2$ yeşil alan düştüğü kabul edilebilir.

İmar planlarının düzenlenmesi ile ilgili teknik şartnameye göre, yeşil alanlar, planlarda toplumun yararlanmasına açık tutulmak amacı ile ayrılan parklar, çocuk bahçeleri, oyun alanları ile kent içi ve çevresindeki rekreasyon alanları (korular, dinlenme ve gezinti alanları)'dır. Yapı parselleri içinde kalan özel bahçeler, tarım alanları, meyve bahçeleri, kamuya açılmamış ticari amaçlı koru ve fidanlıklar, devlet ormanları, mezarlıklar, askeri alanlar, okul ve hastane bahçeleri, spor tesisi alanları, yol ve meydanlardaki güvenlik şerit ve refüjleri yeşil alan hesabına katılmamaktadır (8). Bu nedenle 1994 yılında % 12 olan yeşil alan miktarı 1998 yılında % 6'ya düşmüş gibi görülmekteyse de gerçekte yeşil alan kaybının bu kadar fazla olmadığı düşünülmektedir. Yaptığımız ölçümlerde yalnızca parklar, çocuk oyun alanları ve rekreasyon alanları gibi aktif yeşil alanların dikkate alınması ve refüjler, mezarlıklar ve kamu ve özel yapı bahçelerinin hesaba katılmaması nedeni ile bu fark ortaya çıkmaktadır. Mevcut yeşil alanların yapılaşmaya açılması ve bunun yanı sıra kent nüfusundaki

artış da dikkate alınırsa aktif ve pasif yeşil alan miktarları birlikte ele alındığında dikkate değer bir azalmanın olduğu da yadsınmaz bir gerçektir.

Türkiye'nin değişik merkezlerinde kişi başına düşen yeşil alan değerleri ise m² olarak Edirne'de 11.94, Ankara'da 8.27, Muğla'da 4.74, Manisa'da 1.36, Aydın'da 0.35 olarak verilmektedir. Yurdumuzda kişi başına düşen yeşil alanlara ait genel ortalamanın ise 0.3 - 10 m² /kişi arasında olduğu kaydedilmektedir. Batı da ise bu değerlerin İngiltere Bristol'de 49 m² /kişi, İsveç Stockholm'de 107 m² /kişi, Danimarka Kopenhag'da 43 m² /kişi, Makedonya Üsküp'te ise 17 m² /kişi olduğu belirtilmektedir (8).

Dünya Sağlık Örgütü, şehirlerde kişi başına en az 9 m² yeşil alan önerirken, yürürlükteki 3194 sayılı İmar Kanunu'na göre kişi başına düşmesi gereken asgari yeşil alan miktarı 7 m²'dir.

Bacasız endüstri olmasına rağmen turistik yoğunlaşma nedeniyle turizm de çevreyi olumsuz etkilemekte, çevreye birçok açıdan zararlar vermekte, doğal dengenin bozulmasına, peyzajın bayağılaşmasına neden olmaktadır. Böylelikle bir yanda alanların rekreasyonel olanakları ve sundukları hizmetlerin kalitesi azalırken, diğer yanda alanlarda yaşanan yoğunluk ve kirlenme, talebin azalmasına neden olmaktadır. Bu durum turizm çekim kaynaklarının, yine turizm tarafından tahrip edilmesi gibi bir kısır döngü yaratmaktadır. Bu yıkıcı sonuçların tek sorumlusu turizm değil aşırı ticarileşmeye doğru yönelmesidir (11).

Bu durumda turizmden sağlanacak uzun dönemli yararlar gözardı edilerek kısa dönemli kazançların peşine düşülmektedir. C. HAMULOĞLU'nun da dediği gibi "Turizm çevreye biraz dokundunuz mu hiç affetmeden intikam alan tek sektördür" (11).

4. ÖNERİLER

1. Mevcut doğal yapı bir tek m²' si dahi feda edilmeden korunmalıdır (1).
2. Hazine arazilerinin betonlaşmasına son verilmelidir (1).
3. Kentsel yeşil alanlar arttırılmalı, ağaçlandırmaya özen gösterilmelidir (1).
4. Üniversiteler ile işbirliği yapılarak çevreyi tahrip etmeden sürdürülebilir turizm için planlar üretilmelidir (1).

5. Kentin düzensiz, plansız, kaçak yapılaşmasına engel olunmalıdır (1).
6. Kuşadası içindeki mevcut çocuk oyun alanları ve parklar kontrol edilerek, bakım ve boyaları yapılarak yeşillendirmeye önem verilmelidir (1).
7. Rekreasyon alanlarında aktif ve pasif yeşil alanların yeterli miktarda olması; günlük kent yaşamında doğrudan kullanılabilir yeşil alanların planlanması, kent çevresinde haftasonu kullanılabilir rekreasyon amaçlı bölgelerin oluşturulması gerekmektedir (5).
8. Planlama kararları doğrultusunda yenileşen çevrede en çok kayıp bahçe ve yeşil alanlarda olmakta, karşılanması gereken bu önemli mekan ihmal edilmektedir. Müstakil konut anlayışı yerini apartmanlaşmaya bırakırken özel bahçe anlayışı ortak kullanılan yeşil alanlara dönüştürülmelidir (9).
9. Çevrenin getirdiği rahatsızlıkların azaltılabilmesi için konut yakın çevresinde yürüme mesafesi içinde yeşil alan - nefes alma noktaları oluşturulmalıdır (9).
10. Bundan sonra oluşturulacak yeni konut alanlarında yeşil alan ve insan ilişkisini gözönünde bulunduran ve yoğunluğu düşük tutan planlama anlayışı oluşturulmalıdır (9).
11. Ayrıca kentte mevcut yapılarda da birtakım değişiklikler yapılarak yeşil alan kazanımı sağlanabilir. Balkonlarda çiçek, teraslarda yeşil teras bahçeleri görünüm olarak farklılık kazandıracak, ek olarak küçük de olsa bahçesi olan yüksek apartmanların çevresine dikine ve çabuk büyüyen ağaçların dikilmesi de betonların arasında nefes alma noktaları sağlayacaktır (5).
12. Kısa vadede çok yüksek gelir ve rantlar sağlayan turizm, geniş kapsamlı bir çevresel koruma ile birlikte düşünülmesi gerekliliğini ortaya koymamaktadır. Çevresel sistemin tüm bileşenlerini dikkate alan bir entegre planlama yaklaşımı içinde, çevresel, fiziksel ve sosyal değerlerin korunmasına yönelik stratejiler üretilmelidir (10).

Bütün bunların olabilmesi için ise çevre politikalarının geliştirilmesi, ekolojik planlamanın esas alınması ve en önemlisi fiziki planlarla ülke kalkınma planlarının bütünleştirilerek çok boyutlu kalkınma planlarının oluşturulması gerekmektedir.

5. SONUÇ

İnsanların sağlıklı ve keyifli bir biçimde çalışarak verimli olabilmesi ve yaşam sürelerini uzatabilmeleri için rekreasyonel faaliyetlere büyük ölçüde gereksinim duydukları bir gerçektir. Sosyal ve ekonomik gelişmeler nedeni ile daha da artacak olan bu isteğin yerel yönetimlerce karşılanması için kent planlarında gerekli revizyonlar yapılmalıdır.

Günümüzün ve geleceğin en büyük girişimi olan çevre bilinci çerçevesi içerisinde bugünkü yeşil alan düzeyinin artırılması için yeni yeşil alanların

oluşturulması ve mevcutlarına özenle bakılıp korunması gerekmektedir.

Araştırma alanımız olan Kuşadası için de aynı durum geçerlidir. Kuşadası önemli turizm merkezlerindedir, ancak yoğun yerleşimler için yeşil alanlar tüketilmiş ve kent yapısı sıkışık bir hal almıştır. Bu nedenle mevcut yeşil alanlar revizyondan geçirilerek korunurken, imar planlarında yeşil alan olarak gösterilen alanlar kesinlikle imara açılmamalı, kent içinde yeni yeşil alanlar yaratılması için olanaklar zorlanmalıdır.

KAYNAKLAR

1. **Anonim.** 21. Yüzyılda Kuşadası ve Turizm. Kuşadası Ticaret Odası, 1999.
2. **Anonim.** Kuşadası Guide. Kuşadası İlçe Turizm Müdürlüğü. Görkem Reklam Şirketi. İzmir, 1997.
3. **Bayraktar A.** İnsan ve Çevre Sağlığı Açısından Kent İçi Yeşil Alanlar ve İstanbul İçin Önemi. Büyük İstanbul'un Yeşil Alan Sorunları Ulusal Sempozyumu, İ.Ü. Orman Fakültesi. Yayın No:2587, S.139-150, İstanbul, 1978.
4. **Duman O.** Toplu Konut Şeklinde Yayılan İkinci Konutların Kıyasal Alanlara Olan Baskılarının Kuşadası Örneğinde İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, E.Ü.Z.F. Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, İzmir, 1997.
5. **Ergül A.** Kentleşme Sürecinde Çevre Sorunlarına Öneriler ve Kuşadası Gerçeği. Kıyı Sorunları ve Çevre Sempozyumu, Belediye Yayınları No:7, S.87-91, Kuşadası, 1994.
6. **Kutluay S ve ark.** Kuşadası Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı Açıklama Notu, 1994.
7. **Kutluay S.** Kuşadası İmar Planları Hakkında Sözlü Görüşme, 2000.
8. **Oruç N.** Eskişehir'de İnsan-Yeşil Alan İlişkisi. Doğayı Korumada Kent ve Ekoloji Sempozyumu. İ.T.Ü. Çevre Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, S.51-56, İstanbul, 1997.
9. **Ökten N ve S Çevik.** Mahalle Ölçeğinde Yeşil Alan Kaybı ve Kentsel Yaşama Etkisi. Türkiye'de 17. Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu - Kent ve Çevre "Planlamaya Ekolojik Yaklaşım", Mimar Sinan Üniversitesi, S.230-237. İstanbul, 1993
10. **Sirel B ve N Peker.** Doğu Akdeniz Bölgesinde Turizm Amaçlı Yapılaşmasının Çevreye Etkileri. Doğayı Korumada Kent ve Ekoloji Sempozyumu. İ.T.Ü. Çevre Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, S.146-157, İstanbul, 1997.
11. **Ulu A.** Turistik Yoğunlaşmanın Kuşadası'nda Ortaya Çıkardığı Çevre Sorunları. II. Kıyı Sorunları ve Çevre Sempozyumu, Belediye Yayınları No:8, S.334-335, Kuşadası., 1997.